

Ewa Miśkowiec
Akademia Ignatianum w Krakowie

Oddziaływanie autorytetu w procesie samowychowania

The Influence of Authority
in the Process of Self-upbringing

ABSTRAKT

Samowychowanie to świadome i celowe kierowanie sobą, które wyraża się w aktywności własnej. Podejmowane wysiłki samowychowawcze wyrażają się w samodzielnym określaniu sobie celów, do których się dąży we własnym rozwoju, dobieraniu metod, ustalaniu wartości, stawianiu sobie zadań i wymagań oraz ocenianiu postępów. U podstaw samowychowania stoi przyswojenie sobie i zaakceptowanie ideału/wzorca „ja idealnego”, które będzie stanowić punkt wyjścia do refleksji i podjęcia pracy nad sobą, ale również będzie wyznaczać aktywność własną jednostki we wszystkich etapach samowychowania.

Celem artykułu jest ukazanie roli jaką może odegrać uznany przez młodego człowieka autorytet w jego własnym rozwoju. Wskazane zostały elementy charakteryzujące istnienie autorytetu, takie jak: kształtowanie się autorytetu, sposób jego oddziaływania, funkcjonowanie w relacji osobowej oraz dobrowolność jego uznania. Mogą one pomóc młodym w procesie rozwoju, w dochodzeniu do osiągnięcia własnego „ja”.

ABSTRACT

Self-upbringing can be understood as conscious and goal oriented self-management revealed in one's own activity. The self-upbringing efforts undertaken are expressed in the self-determination of goals that are

III. The Authority in
Educational Theory & Practice

SŁOWA KLUCZOWE

autorytet,
samowychowanie,
aktywność własna,
praca nad sobą

KEY WORDS

authority,
self-upbringing,
own activity,
work upon the self

SPI Vol. 20
2017/5/numer specjalny
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366
DOI: 10.12775/SPI.2017.5.011

III. Autorytet w teorii
i praktyce wychowawczej

pursued in their own development, choosing methods, determining values, setting tasks and requirements, and assessing progress. The foundation of self-upbringing indicates the acquisition and acceptance of the ideal/pattern of the “ideal I”, that will be treated as a starting point for reflection and work upon the self, and will guide the individual self-activity at each self-upbringing stage.

The article shows the role of authority as acknowledged by a young man in his own development. Thus, the following elements characterizing authority have been presented: authority formation, its impact on young people, the functioning of personal relationships and freedom of acknowledgement. They can help young people in the process of their development, in their goal to achieve their own “I”.

Istota procesu samowychowania

Samowychowanie to „czynne ustosunkowanie się podmiotu do procesu własnego rozwoju, wyrażające się w regulowaniu swego postępowania i działania według dobrowolnie przyjętych wzorów lub systemu wartości. Jest to świadome i celowe kierowanie sobą”¹. W samowychowaniu podmiot i przedmiot wychowania stanowi tu jedna i ta sama osoba. Człowiek staje się niejako wychowawcą, będąc zarazem wychowankiem.

Człowiek mając poczucie własnej autonomii, która ujawnia się w procesie samowychowania jako urzeczywistnienie siebie w świecie bytów. Na pewnym etapie rozwoju przestaje być zewnątrzsterowny i przejmuje odpowiedzialność za kształt własnego człowieczeństwa. Sam zaczyna określać sobie cele, do których dąży we własnym rozwoju, sam dobiera metody, ustala wartości kierunkowe, stawia sobie zadania i wymagania oraz stara się sprostać wyzwaniom, jakie przynosi mu życie².

Samowychowanie polega na aktywności własnej, którą będzie wyrażał zespół odpowiednio dobranych zabiegów mających na celu

¹ *Samowychowanie*, w: *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1993, s. 716.

² I. Posmyk, *Nawyki skutecznego działania w samowychowaniu do dojrzałej dorosłości*, w: *Samowychowanie do dojrzałej osobowości*, red. Z.M. Nowak, T. Olewicz, Opole 2015, s. 57.

kierowanie własnym zachowaniem i postępowaniem³. Możemy zatem mówić o etapach procesu samowychowania do których należą: idealizacja, samopoznanie, samoocena wstępna, aspiracje perekcjonistyczne, decyzje samorealizacyjne, działania samowychowawcze i samoocena końcowa. Pierwszy z tych etapów polega na przyjęciu określonego wzoru lub ideału osobowościowego, drugi zaś stanowi samopoznanie siebie polegające na ukształtowaniu sobie obrazu własnej osoby pod wybranym względem. Etap trzeci, którym jest samoocena jest możliwy dzięki dwóm wcześniejszym, ponieważ stanowi porównanie własnej osoby z przyjętym wzorem. Etap kolejny pozwala na wzbudzenie aspiracji perfekcjonistycznych czyli przeżyciu motywacji do dokonania określonych zmian w własnej osobowości, natomiast w etapie piątym podejmowane są decyzje samorealizacyjne, czyli osoba ustala zadania i wymagania, którym chce sprostać, aby osiągnąć wybrany przez siebie cel. Etap kolejny to działania samowychowawcze, zaś ostatnim etapem jest samoocena końcowa, podczas której dokonuje się samodzielnej oceny swego postępowania i uzyskanych efektów swoich działań⁴.

Samowychowanie odgrywa ważną rolę w życiu człowieka a szczególnie w okresie dorastania i wczesnej młodości. Podejmowane w tym okresie wysiłki samowychowawcze stanowią konieczne przygotowanie do samodzielnego, świadomego i odpowiedzialnego podejmowania decyzji w dalszym dorosłym życiu. Kontrolowanie własnego rozwoju i zachowania oraz kierowanie nimi w świadomy sposób jest elementem koniecznym dojrzałego i odpowiedzialnego życia. Należy jednak pamiętać, że samowychowanie nie jest też procesem samoistnym, lecz kształtuje się w ramach procesu wychowania rodzinnego, szkolnego oraz organizowanego przez różne instytucje i organizacje, a jego pojawienie się uwarunkowane jest zaistnieniem całego splotu ściśle określonych czynników i okoliczności⁵. Zatem uświadomienie sobie, że są takie osoby, które nigdy nie podejmują pracy nad własnym rozwojem, wymusza niejako na osobach zajmujących się wychowaniem, by nie tylko tworzyli sytuacje sprzyjające podjęciu trudu samowychowania, ale sami stawali się impulsami dla jego rozpoczęcia.

³ A.M. de Tchorzewski, *Wstęp do teorii wychowania*, Kraków 2016, s. 186.

⁴ Por. A.J. Sowiński, *Samowychowanie w interpretacji pedagogicznej*, Szczecin 2006, s. 108–176.

⁵ A.M. de Tchorzewski, *Wstęp do teorii wychowania*, dz. cyt., s. 187.

Własny rozwój wychowanka często wymagać będzie współpracy z osobą zaufaną, z którą stworzy on szczególną więź będącą inspiracją dla ciągłych wyzwań rozwojowych. Osoba o wyrazistej osobowości, bogatej, wszechstronnie rozwiniętej i twórczej może wywierać pozytywny wpływ na wychowanka i stać się inspiratorem jego rozwoju, powodując tym samym wzrost motywacji do pracy, podejmowanie przez młodych wyzwań, potwierdzeń własnej wartości i rozbudzenie ciekawości poznawczej. Tak charakteryzowana osoba staje się niejako autorytetem mającym wpływ na samorozwój.

Autorytet w aktywności samowychowawczej

Analiza struktury procesu samowychowania doprowadziła Andrzeja J. Sowińskiego do sformułowania definicji, według której „proces samowychowania to kierowany autonomicznie ciąg zabiegów, podejmowanych przez jednostkę wobec samej siebie ze względu na pożądaną wzór lub ideał osobowości, dzięki którym wzbudzone zostaną w podmiocie procesy intelektualne, motywacyjno-emocjonalne i wolicjonalne, prowadzące do wzbogacenia i rozwoju własnej osobowości”⁶. Definicja ta wskazuje, że u podstaw samowychowania stoi przyswojenie sobie i zaakceptowanie ideału/wzorca „ja idealnego”, które będzie stanowić punkt wyjścia do refleksji i podjęcia pracy nad sobą, ale również będzie wyznaczać aktywność własną jednostki we wszystkich etapach samowychowania. Wydaje się, że taką rolę może odegrać uznany przez młodego człowieka autorytet.

Według Andrzeja Olubińskiego „człowiek posiada naturalne potrzeby oraz skłonności do naśladowania innym. Obserwowanie zatem oraz powtarzanie zachowań określonych przykładów oraz wzorów wpisane jest jakby w mechanizm rozwojowy dziecka, młodzieży, ale również człowieka dorosłego”⁷. Naśladowanie jest bezwarunkowym mechanizmem poznawczym, jednak to nie każdego człowieka będziemy naśladować. Według Józefa Bocheńskiego autorytet to „stosunek trójczłonowy między podmiotem, przedmiotem i dziedziną autorytetu”⁸. Podmiot występuje jako osoba, która jest podmiotem autorytetu,

⁶ A.J. Sowiński, *Podstawy teoretyczne pracy wychowawczej. Zeszyt 4: Pedagogiczny sens samowychowania*, Szczecin – Gorzów Wlkp. 1995, s. 17.

⁷ A. Olubiński, *Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?*, Toruń 2012, s. 7.

⁸ J. Bocheński, *Logika i filozofia. Wybór pism*, Warszawa 1993, s. 202.

przedmiot odnosi się do osoby, dla której podmiot jest autorytetem, trzeci człon natomiast określa dziedzinę, a więc charakterystyczny dla podmiotu autorytet zakresu kompetencji. Zakres ten może być rozumiany „jako cecha, w którą jest uposażona istota realna lub idealna w stosunku do określonych osobników. Dzięki której uważana jest przez tych ostatnich za obdarzoną w moc wyższą od tej, jaką przypisują samym sobie”⁹. Źródłem autorytetu mogą być zatem ogólne uzdolnienia, sprawności i osiągnięcia (zasługi) danej osoby, a często jej wyróżniona pozycja społeczna, zakres władzy, którą sprawuje, głęboka wiedza, podeszły wiek i rodzaj jej osobistego doświadczenia życiowego.

Autorytet nie kształtuje się automatycznie. Na jego istnienie, jak wspomniano wcześniej, mają wpływ czynniki wewnętrzne, takie jak odczucie potrzeby podporządkowania się komuś, kto staje się później autorytetem oraz racjonalne, związane z wartościowaniem spostrzeganych cech nosicieli autorytetu. Innym czynnikiem będzie też „pojawienie się gotowości darzenia kogoś szacunkiem i uznaniem. Autorytet stanowi wynik złożonego, dynamicznego procesu, w którym zachodzi stopniowe narastanie zależności psychicznej”¹⁰. Budowanie autorytetu polega więc na tworzeniu w świadomości człowieka pozytywnych sądów i przekonań na temat swojej osoby poprzez wykazywanie się wiedzą w różnych dziedzinach, mądrością życiową, umiejętnością rozwiązywania trudnych zadań i sytuacji, odpowiedzialnością czy dotrzymywaniem danego słowa. Jerzy Turowicz pisał:

autorytety nie rodzą się na kamieniu. Autorytetami mogą stać się ludzie mądrzy i do gruntu uczciwi, odważni i odpowiedzialni. Ludzie łączący idealizm z realizmem. Rozumiejący świat, w którym żyjemy i całą jego złożoność, mający wyraźną wizję światła, w jakim chcielibyśmy żyć, których głos kierowałby ludzi na drogi, prowadząc do tego świata¹¹.

Autorytetem będzie więc osoba szczególna, którą cechować będzie mądrość, uczciwość i pasja. Takie osoby charakteryzuje się jako tych, którzy mają pomysł na życie, wiedzą, co chcą robić.

⁹ *Autorytet*, w: *Encyklopedia pedagogiczna*, dz. cyt., s. 35.

¹⁰ B. Marcińczyk, *Autorytet osobowy: geneza i funkcje regulacyjne*, Katowice 1991, s. 45–46.

¹¹ J. Turowicz, *Przedmowa*, w: M. Fik, *Autorytacie wróć. Szkice o postawach polskich intelektualistów po październiku 1956*, Warszawa 1997, s. 3.

Jeśli autorytet ma się stać inspiracją do pracy nad sobą młodego człowieka, należy zwrócić uwagę na sposób jego oddziaływania. W literaturze pedagogicznej wyróżnia się różne typy autorytetu, wśród których wskazuje się na autorytet ujarzmiający i wyzwalający. Pierwszy z nich przejawia się w działaniu egoistycznym, którego motorem bywa wygórowana ambicja i chęć posiadania władzy. Wiąże się z tym wymuszanie ślepego posłuszeństwa i bezwzględne podporządkowanie się, wykorzystując argumenty siły i stosowanie kar. Drugi opiera się na karności wewnętrznej, która rozwija się przez wyzwalamie w świadomości wychowanków poczucia współodpowiedzialności i zdyscyplinowanej wolności. Wychowawcy o takim autorytecie skłaniają wychowanka do postawy aktywnej, budując wiarę we własne siły. Najważniejszym i ostatecznym celem działania tego autorytetu w wychowaniu jest przygotowanie wychowanka do samokształcenia i samowychowania¹². Innym typem autorytetu jest autorytet jednostronny, który ma miejsce, gdy nauczyciel jest uznany za autorytet w określonej dziedzinie, oraz wielostronny, gdy osoba jest autorytetem jednocześnie w wielu dziedzinach. Kolejnym zaś autorytet epistemiczny, czyli autorytet znawcy, specjalisty, który może przysługiwać osobie o rozległej i rzetelnej wiedzy w określonej dziedzinie, z umiejętnością przekazywania jej innym w sposób wiarygodny oraz autorytet deontyczny, czyli autorytet przełożonego¹³. Każdy z wyżej wymienionych rodzajów będzie wywierał wpływ na jednostkę, jednak tylko niektóre będą motywowały do własnej aktywności rozwojowej.

Funkcjonowanie autorytetu ma miejsce w relacji pomiędzy co najmniej dwiema osobami, tzn. osobą „nosicielem” autorytetu i osobą, która nie ukrywa wobec niej swojego uznania i podziwu. Zdaniem Mieczysława Łobockiego o autorytecie nie można mówić poza układem określonej relacji międzyosobniczej. Oznacza to, iż autorytet nie jest nigdy wielkością samą w sobie, nie jest też jedynie właściwością takiej czy innej osoby, ale bywa zawsze zjawiskiem zachodzącym w ramach określonych stosunków interpersonalnych, tj. pomiędzy osobą jako nośnikiem autorytetu¹⁴. Nie sposób być autorytetem dla samego

¹² M. Kalinowski, *Dlaczego rodzice tracą autorytet*, Warszawa 1982, s. 5–10.

¹³ M. Łobocki, *Autorytet nauczyciela jako warunek pedagogicznej relacji rodzina–szkole*, w: *Pedagogiczna relacja rodzina–szkole. Dylematy czasu przemian*, red. A. Janke, Bydgoszcz 1995, s. 138–139.

¹⁴ M. Łobocki, *Wybrane problemy wychowawcze nadal aktualne*, Lublin 2004, s. 274.

siebie, a zawsze tylko w odniesieniu do kogoś innego. Trudno też pojąć autorytet na stałe; zwykle ulega on umocnieniu, osłabieniu albo całkowicie znika. Zależy to od stosunku innych osób wobec człowieka darzonego autorytetem. Dlatego o tym, czy ktoś rzeczywiście cieszy się autorytetem, decyduje osoba mająca dla niego uznanie i skłonna dostosować się do jego wymagań. Według Łobockiego autorytet „stanowi z reguły wartość zależną od innych osób, a przynajmniej jednej z nich. Chodzi mianowicie o osoby uznające innego człowieka za godnego podporządkowania mu się. Bez takiego uznania i gotowości ulegania, istnienie autorytetu nie jest możliwe”¹⁵.

Pojęcie autorytetu interpretowane jest również w kontekście wpływu, gdyż autorytet zawsze powiązany jest z pewną możliwością wywierania wpływu na postępowanie innych osób¹⁶. Wpływ może mieć charakter pozytywny lub negatywny. Pierwszy z nich jest podejmowany zgodnie z interesem drugiej osoby i jest przez nią dobrowolnie podejmowany, drugi zaś wynika z interesu osoby, która chce wymusić szacunek dla siebie, zmusza drugą osobę do uległości, manipuluje, co na pewno wpływa niekorzystnie na stosunki międzyludzkie. Autorytet kształtuje się w ramach określonych stosunków interpersonalnych a wzrasta jedynie wtedy, gdy są one pozytywne. Ten pozytywny wpływ autorytetu na zachowanie innych osób przejawia się w pełnieniu przez daną osobę funkcji integracyjnej, motywacyjnej, inspirującej, czyli skłaniają osobę do samodzielności myślenia i działania. Autorytet jest źródłem wzorów, przykładów postępowania, sposobu myślenia, stanowi ważną wartość w stosunkach międzyludzkich. Staje się on niejako przewodnikiem, z którego pomocą młody człowiek kształtuje swoją osobowość.

Iwona Jazukiewicz jest zdania, że wpływ może być intencjonalny (świadomy) lub nieświadomy, przy czym cechy te dotyczą zarówno osoby wpływającej, jak też odbierającej wpływ. Wtedy mogą zaistnieć takie sytuacje, jak: świadome wywieranie wpływu na osobę, która świadomie zmienia swoje zachowanie, świadomy wpływ na osobę, która nieświadomie zmienia swoje zachowanie, nieświadome wywieranie

¹⁵ M. Łobocki, *Autorytet w wychowaniu*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1994, nr 9, s. 6.

¹⁶ J. Szczepański, *Autorytet w nauce*, w: *Autorytet w nauce*, red. p. Rybicki, J. Goćkowski, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980, s. 14.

wpływu na osobę, która świadomie zmienia swoje zachowanie oraz zachowania obu stron relacji wpływu są nieświadome¹⁷.

W procesie samowychowania za konieczne uznaje się, aby wzór/ideał stanowił wartość akceptowaną przez jednostkę oraz był przez nią pożądanym, aby wywoływało to podmiotową reakcję naśladowania i identyfikacji ze wzorem; chodzi o to, by ostatecznie pojawiło się działanie autonomiczne jednostki. Dlatego wpływ, który wywiera autorytet, musi przejść kolejne fazy¹⁸ jego uznania, by osiągnąć fazę autonomii. Autonomia przejawia się w samodzielnym, krytycznym wyborze autorytetu, świadomym uczestniczeniu w jego zmianie oraz gotowości do poniesienia konsekwencji tej decyzji¹⁹. Ważną rolę może odegrać autorytet moralny. Miano to nadaje się osobie nie za wiedzę, umiejętności, pozycje zawodową, ale za to, jakim jest człowiekiem: jakie posiada cechy osobowe, zachowanie, stosunek do drugiego człowieka oraz całokształt działalności wobec innych ludzi i to, jak radzi sobie w sytuacjach kryzysowych. Jego postępowanie jest godne podziwu, wartościowe, a równocześnie zmusza do refleksji i pewnych przemyśleń. Taką osobę chcemy naśladować, daje ona bowiem dobry przykład²⁰.

Dobrowolność uznania autorytetu w perspektywie samowychowania

Samowychowanie charakteryzuje aktywność przede wszystkim świadoma i dobrowolna. Człowiek realizujący siebie musi być decydem czynnności zmierzających do rozwoju własnej osobowości. Pod wpływem określonych motywów będzie nie tylko dokonywał wyboru celu samodoskonalenia, ale co istotne, samodzielnie i świadomie realizował każdy akt zmierzający do jego osiągnięcia. W tym kontekście powstaje pytanie, czy uznanie autorytetu nie sprzeciwia się wolności i dobrowolności wyboru postaw, zachowań i motywów działań podejmowanych w rozwoju własnym.

¹⁷ I. Jazukiewicz, *Autorytet nauczyciela*, Kraków 1999, s. 18.

¹⁸ I. Jazukiewicz wyróżnia fazy uznawania autorytetu takie jak: bezpieczeństwa, heteronomii, równowagi i autonomii, Zob. I. Jazukiewicz, *Autorytet...*, dz. cyt., s. 40–48; Por. J. Dominian, *Autorytet*, Warszawa 1988, s. 100.

¹⁹ M. Czerepaniak-Walczak, *Podmiotowość w perspektywie pedagogiki*, Gorzów Wielkopolski 1994, s. 207.

²⁰ M. Obrębski, *Wpływ autorytetu dorosłych na wychowanie dzieci i młodzieży, w: Kształtowanie sprawności moralnych*, red. I. Jazukiewicz, Szczecin 2017, s. 235.

Rola, jaką powinien odgrywać autorytet, nie podlega dyskusji. Powinien on być czymś pozytywnym, czymś co inspiruje i konstruktywnie wpływa na postępowanie osób, mobilizując je do inicjatywy i podejmowania samodzielnych działań, stymulując ich zapał, wyobraźnię i intelekt, czy pomagając im w osiągnięciu cywilnej odwagi i krytycznej wiedzy. Współpraca z tak rozumianym autorytetem nie wynika zatem z obowiązku czy z powinności, lecz jest całkowicie dobrowolna i powinna stanowić świadomy wybór osoby. „Wzorowanie się na kimś, kogo kochamy i podziwiamy, a kto na te miłość i podziw zasłużył, nie zagraża naszej wolności, bo jest to nasz wybór. Nie zagraża autonomii, bo zależy od nas, co i jak z tego wzoru zaczerpniemy dla naszych autonomicznych potrzeb”²¹. Autorytet niczego nie narzuca. Dobrowolne uznanie autorytetu jest aktem woli, a więc aktem stosowania wolności w podejmowaniu decyzji; w momencie, kiedy autorytet zostaje dobrowolnie wybrany, daje poczucie pewności i bezpieczeństwa.

Wychowanie i samowychowanie stanowi proces dochodzenia do dojrzałości, który ma doprowadzić człowieka do osiągnięcia swojego „ja”. Autorytety mogą zwalczać osobowych cech, postaw i zachowań. Człowiek powinien posiadać własne poglądy, kierować się w życiu własnymi zasadami i regułami moralnymi. Autorytety mogą tylko pomóc, nakierować na odpowiednie postawy i zachowania, ale nie mogą być wyznacznikiem wszystkich działań. Każdy człowiek rodzi się inny, jest jedyną, niepowtarzalną, indywidualną osobą i nie może w całkowicie kopiować drugiej osoby. Zadaniem jest dostrzegać te dobre cechy i starać się je adoptować we własnych czynach, ale też je ulepszać i dopasowywać do sytuacji. Ponadto akceptowalny i silny autorytet może dać bezpieczeństwo oraz poczucie przynależności do pozytywnej grupy społecznej. Taki autorytet może między innymi uczyć dokonywania odpowiedzialnych wyborów. Dlatego istotnym jest, aby nie opierał się on na przymusie²².

Można powiedzieć, że każdy człowiek ma prawo do posiadania własnego autorytetu. Osoby kierujące wychowaniem, będące jego przewodnikiem czy wzorem, mogą oddziaływać na wychowanka, jednak mogą to czynić tylko do pewnego momentu tak, aby nie wkraczać w sferę jego prywatnej podmiotowości. Zasada, jaką należy respektować w tym działaniu „polega na stopniowym wyłączeniu wszelkiej

²¹ M. Łopatkowa, *Pedagogika serca*, Warszawa 1992, s. 92.

²² M. Obrębski, *Wpływ autorytetu dorosłych...*, dz. cyt., s. 234.

ingerencji i pozostawieniu wszystkich czynności wychowawczych w stosunku do wychowanka – jemu samemu²³.

W miejsce zakończenia...

Autorytet nie jest zjawiskiem samoistnym, istniejącym samo w sobie i dla siebie, lecz jest to złożone zjawisko społeczne, które wynika ze specyficznych stosunków interpersonalnych i stanowi istotny element niektórych dziedzin życia społecznego, występuje, np. w procesie wychowania. Złożoność autorytetu polega na tym, że można w nim wyróżnić dwie strony: stronę reprezentującą pewne wartości, np. formy myślenia, zachowania, wartościowania, ustosunkowania, oraz stronę wyrażającą uznanie i podporządkowanie stronie reprezentującej określone wartości²⁴. Chcąc określić czyjs autorytet, zmuszeni jesteśmy do ustalenia postawy interpersonalnej tej osoby, która w interesującym nas układzie stanowi drugą stronę podlegającą wpływowi. Sposób powstawania autorytetu może być bezpośredni lub pośredni, lecz zawsze u podłoża każdego sposobu leżą informacje. Przy pierwszym sposobie autorytet jest wynikiem interakcji społecznej, która jest źródłem licznych informacji dla obu stron, przy drugim informacje pochodzą ze źródeł pośrednich, do których można zaliczyć inne osoby, prasę, książki, radio, telewizję itp.

Poszukiwanie autorytetów jest wyzwaniem dla młodych ludzi, szczególnie trudnym w dzisiejszych czasach. Nie da się nie zauważyć, że nastąpił kryzys autorytetów, a na przestrzeni lat posiadanie autorytetu uległo zmianie. Za winę często obarcza się rodziców, którzy pochłonięci pracą i zapewnieniem jak najlepszego bytu swoim dzieciom, nie poświęcają im zbyt wiele uwagi i czasu, dlatego dziecko poszukuje wzoru do naśladowania w zupełnie innych osobach. Wpływa na to postępek i rozwój cywilizacji oraz wszechobecne mass media. Współczesny świat nastawiony jest na konsumpcję, wartości niegdyś uznawane za wiążące dla społeczeństwa straciły na swej aktualności. Tym trudniej odnaleźć te cechy, za którymi warto podążyć i które warto pielęgnować²⁵.

²³ A.J. Sowiński, *Samowychowanie w interpretacji pedagogicznej*, Szczecin, 2006, s. 214.

²⁴ M. Łopatkowa, *Pedagogika...*, dz. cyt., s. 86.

²⁵ Por. K. Pawlikowska-Łagód, *O kryzysie autorytetów w dobie XXI wieku*, w: *Autorytet. Wyzwania – oczekiwania – zadania*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2016, s. 40–43.

„Autorytet to stosunek pomiędzy osobami lub osobą a grupą, polegający na uznanej przez osobę lub grupę przewadze i dobrowolnym podporządkowaniu się oraz zaufaniu do osoby posiadającej autorytet”²⁶. Żyjemy w świecie otwartej komunikacji, która niesie wiele i formacji zarówno tych prawdziwych jak i fałszywych. Osoby, których wczoraj uznawano za bohaterów czy wzory do naśladowania, dziś oskarża się (czasem w formie pomówień) o czyny lub słowa niewłaściwe czy niegodne. Obserwujemy upadające „autorytety”. Współczesna trudność uznania autorytetu, który będzie stał u podstaw pracy nad sobą, polega również na obdarzeniu zaufaniem osoby, którą będziemy uznawać za autorytet. Nie chodzi oczywiście o zaufanie bezkrytyczne, ale o pozostawanie w relacji zależności, która opiera się na bezpieczeństwie i dobrowolnym podporządkowaniu się wewnętrznemu prawu obowiązku przy zachowaniu wolności.

Bibliografia

- Bocheński J., *Logika i filozofia. Wybór pism*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
- Czerepaniak-Walczak M., *Podmiotowość w perspektywie pedagogiki*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Gorzów Wielkopolski 1994.
- Ekel J., Jaroszyński J., Ostaszewski J., *Autorytet*, w: *Mały słownik psychologiczny*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1965.
- Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Fundacja Innowacja, Warszawa 1993.
- Jazukiewicz I., *Autorytet nauczyciela*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1999.
- Kalinowski M., *Dlaczego rodzice tracą autorytet*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1982.
- Łobocki M., *Autorytet nauczyciela jako warunek pedagogicznej relacji rodzina-szkola*, w: *Pedagogiczna relacja rodzina-szkola. Dylematy czasu przemian*, red. A. Janke, Wydawnictwo WSP, Bydgoszcz 1995.
- Łobocki M., *Autorytet w wychowaniu*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1994, nr 9, s. 5–9.
- Łobocki M., *Wybrane problemy wychowawcze nadal aktualne*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2004.
- Łopatkowa M., *Pedagogika serca*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.

²⁶ J. Ekel, J. Jaroszyński, J. Ostaszewski, *Autorytet*, w: *Mały słownik psychologiczny*, Warszawa 1965, s. 17.

- Marcinińczyk B., *Autorytet osobowy: geneza i funkcje regulacyjne*, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice 1991.
- Olubieński M., *Wpływ autorytetu dorosłych na wychowanie dzieci i młodzieży, w: Kształtowanie sprawności moralnych*, red. I. Jazukiewicz, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2017.
- Olubiński A., *Autorytet. Czy potrzebny w procesie edukacji?*, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2012.
- Pawlikowska-Łagód K., *O kryzysie autorytetów w dobie XXI wieku*, w: *Autorytet. Wyzwania – oczekiwania – zadania*, red. J. Zimny, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie. Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli, Stalowa Wola 2016.
- Posmyk I., *Nawyki skutecznego działania w samowychowaniu do dojrzałej dorosłości*, w: *Samowychowanie do dojrzałej osobowości*, red. Z.M. Nowak, T. Olewicz, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole 2015.
- Sowiński A.J., *Samowychowanie w interpretacji pedagogicznej*, Oficyna „In Plus”, Szczecin 2006.
- Sowiński A.J., *Podstawy teoretyczne pracy wychowawczej. Zeszyt 4: Pedagogiczny sens samowychowania*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Szczecin – Gorzów Wielkopolski 1995.
- Szcześpański J., *Autorytet w nauce*, w: *Autorytet w nauce*, red. P. Rybicki, J. Goćkowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980.
- Śliwowski B., *Teoretyczne i empiryczne podstawy samowychowania*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010.
- Tchorzewski A.M. de, *Wstęp do teorii wychowania*, Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM, Kraków 2016.
- Turowicz J., *Przedmowa*, w: M. Fik, *Autorytecie wróć. Szkice o postawach polskich intelektualistów po październiku 1956*, Wydawnictwo Wydawnicza „Errata”, Warszawa 1997.
- Witkowski L., *Historie autorytetu wobec kultury i edukacji*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2011.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr Ewa Miśkowiec
Akademia Ignatianum w Krakowie
e-mail: ewa.miskowiec@ignatianum.edu.pl

Noty o Autorach

About the Authors

Stanisław Gałkowski

prof. dr hab., pracuje na Wydziale Pedagogicznym Akademii Ignatianum w Krakowie, autor prac z zakresu etyki, antropologii filozoficznej, filozofii wychowania oraz filozofii społeczno-politycznej. Ostatnie jego książki to: *Barbarzyńcy i obywatela. Myślenie polityczne wobec wartości* (2012) oraz *Długomysłność. Wprowadzenie do filozofii wychowania* (2016).

Katarzyna Jarkiewicz

dr, adiunkt w Instytucie Kulturoznawstwa Akademii Ignatianum w Krakowie, historyk i antropolog kultury, filikonistka (badaczka obrazka religijnego), zajmuje się wytwórczością dewocyjną. Napisała m.in. *Sakralność i profaniczność obrazka religijnego. Wokół problemów oddziaływania Kościoła na sferę wytwórczości dewocyjnej* (2015), *Obrazek religijny w polskich zbiorach bibliotecznych, archiwalnych i kolekcjach prywatnych. Gromadzenie, katalogowanie i ekspozycja* (2016), *Znaki pamięci. O komemoratywnym charakterze obrazka religijnego* (2017).

Renata Jasnos

bibliista (teolog), pedagog, antropolog; profesor AIK, kierownik Katedry Kulturowych i Chrześcijańskich Podstaw Edukacji na Wydziale Pedagogicznym Akademii Ignatianum w Krakowie. Zainteresowania naukowo-badawcze: pogranicze pedagogiki i antropologii kulturowej, wyzwania wynikające z przemian kulturowych wobec Kościoła wychowującego, Biblia w jej kontekstach kulturowych, a także pedagogicznych, Biblia w starożytnej kulturze piśmienniczej, pisarski proces kształtowania „księgi” biblijnej, dyskursy biblijne i dyskursywna interpretacja Biblii. Autorka m.in. monografii: *Teologia Prawa w Deuteronomium* (2001), *Biblia między literaturą a teologią* (2007), *Deuteronomium jako „księga” w kontekście kultury piśmienniczej starożytnego Bliskiego Wschodu* (2011), redaktorka rozpoczętej (2015) serii publikacji o wychowawczych oddziaływaniach Kościoła w kontekście zmian społeczno-kulturowych.

Józef Majewski

profesor Uniwersytetu Gdańskiego, teolog, antropolog mediów, publicysta, dziennikarz, kierownik Zakładu Mediów i Dziennikarstwa w Instytucie Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa, członek Rady Naukowej Instytutu Analiz Społecznych

i Dialogu „Laboratorium WIEŻY” i Rady Redakcyjnej Kwartalnika „Więź”. Za-
interesowania naukowo-badawcze: religia a media, tabloidyżacja mediów, etyka
dziennikarstwa, „obraz” śmierci w mediach, literaturze, muzyce poważnej, teologia
religii. Autor, współautor i redaktor blisko 30 książek, w tym: *Spór o rozumienie
Kościoła. Eklezjologiczne uwarunkowania i perspektywy wielkich debat teologicznych
na przelocie XX i XXI wieku* (2004), *Teologia na rozdrożach* (2005), *Wprowadze-
nie do teologii dogmatycznej* (2007), *Religia – media – mitologia* (2010), *Fuga prze-
mijania* (2014), *Leksykon wielkich teologów XX–XXI wieku* (t. 1–3, 2003–2006;
współredaktor i współautor), *Media, business, kultura* (2009, współredaktor i współ-
autor), *Dilemmas of the Catholic Church in Poland* (2015, współautor).

Zbigniew Marek

prof. dr hab., pracownik Katedry Andragogiki i Aksjologii Pedagogicznej w In-
stytucie Nauk o Wychowaniu Akademii Ignatianum w Krakowie. Interesuje się
współzależnościami pomiędzy wychowaniem i religią, problematyką kateche-
tyczno-wychowawczą oraz możliwościami wspomagania rozwoju człowieka, ko-
rzystając z dorobku pedagogiki religii. Jest autorem m.in. publikacji: *Religia pomoc
czy zagrożenie dla edukacji?* (2014), *Pedagogika towarzyszenia. Perspektywa tradycji
ignacjańskiej* (2017). Współautor i kierownik zespołu przygotowującego podręcz-
niki do nauki religii w szkole. Zorganizował i od lat kieruje „Korespondencyjnym
Kursiem Biblijnym”.

Giuseppe Mari

Degree in Philosophy at the University of Padua and Licence in Theology at the
Catholic Faculty of Lugano (CH). Full professor of Pedagogy at the Catholic Uni-
versity of Milan; contract lecturer of Pedagogy at the Superior Institute of Reli-
gious Sciences of Milan and at the Salesian University Institute of Venice.
Scientific interests: pedagogy, philosophy of education, philosophy, metaphysics,
theology of education, anthropology, ethics. The most important pub-
lications: *Razionalità metafisica e pensare pedagogico (Metaphysical rationality and
pedagogical thinking, 1998)*, *Pedagogia cristiana come pedagogia dell'essere (Christian
pedagogy as pedagogy of the being, 2001)*, *Pedagogia in prospettiva aristotelica (Ped-
agogy in Aristotelian perspective, 2007)*, *Comportamento e apprendimento di maschi
e femmine a scuola (Behavior and way of learning of boys and girls at school, editor:
2012)*, *Educazione come sfida della libertà (Education as the challenge of freedom,
2013)*, *Educare la persona (Educating the person, editor: 2013)*, *Scuola e sfida educa-
tiva (School and educational challenge, 2014)*, *La differenza maschio-femmina
(The male-female difference, editor: 2016)*, *Matrimonio perché? (Why the marriage?,
editor: in press)*.

Janusz Mariański

emerytowany profesor socjologii religii i socjologii moralności Katolickiego Uni-
wersytetu Jana Pawła II, wykładowca w Wyższej Szkole Nauk Społecznych
w Lublinie i w Wyższej Szkole Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku, członek

Komitetu Socjologii PAN i Zespołu ds. Dobrych Praktyk Akademickich przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego (w latach 2011–2014), współpracuje z Instytutem Statystyki Kościoła Katolickiego SAC w Warszawie. Przedmiotem jego zainteresowań badawczych są: socjologia moralności, socjologia religii i katolicka nauka społeczna. W 1997 roku otrzymał nagrodę Prezesa Rady Ministrów za wybitne osiągnięcia naukowe. Autor ok. 1000 artykułów naukowych i popularnonaukowych oraz 50 książek, m.in. *Młodzież między tradycją i ponowoczesnością. Wartości moralne w świadomości maturzystów* (1995), *Kościół katolicki w społeczeństwie obywatelskim* (1998), *Kryzys moralny czy transformacja wartości? Studium socjologiczne* (2001), *Kościół katolicki w Polsce w przestrzeni życia publicznego. Studium socjologiczne* (2013), *Sens życia, wartości, religia. Studium socjologiczne* (2013), *Sekularyzacja, desekularyzacja i nowa duchowość. Studium socjologiczne* (2013), *Kontrowersje wokół relacji religii i moralności. Tożsamość czy rozbieżność? Studium socjologiczne* (2014). Redaktor *Leksykonu Socjologii Moralności. Podstawy – teorie – badania – perspektywy* (2015).

Ewa Miśkowiec

dr teologii w zakresie teologii pastoralnej, adiunkt, zastępca dyrektora Instytutu Nauk o Wychowaniu ds. Dydaktycznych Wydziału Pedagogicznego Akademii Ignatianum w Krakowie. Zainteresowania badawcze: teorie wychowania i katechetyka. Autorka publikacji dotyczących różnych aspektów procesu wychowania i samowychowania oraz wychowania chrześcijańskiego: *Proces wychowania i samowychowania a czas wolny* (2012), *Trud własnego rozwoju. Implikacje w życiu człowieka* (red. 2014), *Mądry nauczyciel – mądry uczeń: w poszukiwaniu mądrości w wychowaniu* (2016), *Warunki sprzyjające podejmowaniu trudu samowychowania* (2017).

Andrzej Mrozek

dr, wykładowca Uniwersytetu Jagiellońskiego, pracownik Katedry Porównawczych Studiów Cywilizacyjnych UJ, bibliista, kulturoznawca i religioznawca. Zajmuje się kulturą starożytnego Bliskiego Wschodu, Ugaritem, Biblią jako kodem cywilizacji, judaizmem oraz chrześcijaństwem pierwszych wieków i jego orientalnymi nurtami. Tłumacz przede wszystkim z języka włoskiego. Wybrane publikacje: *Ugarit (Ras Szamra) – w 80-lecie odkryć* (2008), *Wprowadzenie do judaizmu* (2012), *Profetyczność Kościoła wobec wyzwań współczesnego świata – zadanie dla stałej formacji wewnętrznieeklezyjalnej* (2015).

Anna Seredyńska

adiunkt w Katedrze Psychopedagogiki Akademii Ignatianum w Krakowie, pedagog, psycholog-psychoterapeuta, teolog. Zainteresowania badawcze: psychologia zdrowia, psychopatologia, pedagogika społeczna. Najważniejsze publikacje: *Profilaktyka wypalenia zawodowego kandydatów na pedagogów w świetle teorii psychodynamicznej* (2012), *Mechanizmy obronne w diagnozie psychodynamicznej i pedagogicznej* (2015), *Mechanizmy obronne jako wskaźnik stylu osobowości* (2017),

Zastosowanie psychoterapii psychodynamicznej w opiece, wychowaniu i resocjalizacji (2012), Od zaburzeń zachowania do zaburzeń osobowości (2016).

Andrzej Michał de Tchorzewski

profesor zwyczajny, doktor habilitowany nauk humanistycznych, kierownik katedry Pedagogiki Ogólnej i Teorii Wychowania Akademii Ignatianum w Krakowie, redaktor naczelny „Studia Paedagogica Ignatiana”. Zainteresowania badawcze: teoria wychowania, aksjologia pedagogiczna, deontologia nauczycielska, pedagogika rodziny. Ostatnie publikacje: *Wstęp do teorii wychowania (2016), Metafizyka i doświadczanie godności (2016), Rudymenarne właściwości formacji osobowościowej nauczyciela-wychowawcy (2016), O potrzebie zmian w formacji profesjonalnej nauczycieli (2016), Cnota, wartości i sprawności moralne kategoriami języka nauk pedagogicznych (2017), Imperatyw pedagogiczny jako element strategii wychowawczej (2017), Samowychowanie drogą osobistego rozwoju człowieka (2017).*